

В статті проаналізована роль В. Антоновича в розвитку українського національного руху в Галичині XIX в. Особливу увагу приділено його поглядам на австрійську Галичину, наслідки відображені в публіцистичних статтях, лекційному курсі в Київському університеті, періодичній пресі, зокрема в народовських журналах в краї, де він активно видавався з 1860-х рр. В. Антонович зробив вагомий внесок у трансформацію Галичини в центр загальноукраїнського руху, враховуючи антиукраїнські репресії російського царизму: підтримував видавничу діяльність народовців, заснував Товариство ім. Шевченка в Львові та трансформацію його в наукове, був одним з ініціаторів політики “нових епох” і т. п. Виявлено письмові та особисті зв’язки В. Антоновича з галицькими діячами А. Барвинським, М. Бучинським, Я. Головацьким і др., дискусії між В. Антоновичем та М. Драгомановим щодо перспектив розвитку українського національного руху. Особливо висвітлюються поїздки видатного історика в Галичину в 1880, 1885, 1891 та 1900 рр.

Ключові слова: В. Антонович, Галичина, діяльність, національний рух, поїздка.

The article deals with the analyze of V. Antonovych's role in the development of Ukrainian national movement in Galicia in the XX century. Particular attention is paid to his views on the Austrian part of Galicia, manifested in the publicistic articles, lecture course at Kiev University, periodic press, particularly in newspapers of Narodovtsi in the province where he was actively published from the 1860s. V. Antonovych made a significant contribution to transformation of Galicia into the center of nationwide movement with a view to anti-Ukrainian repression of Russian Tsarsism: supported publishing activity of Narodovtsi as well as founding of Shevchenko Society in Lviv, turning of the Society into a scientific one, was one of the initiators of the policy of “new era”, too. Epistolary and personal relationship of V. Antonovych with the Galician figures: O. Barvinsky, M. Buchynsky, Y. Holovatskyi etc., debate between V. Antonovych and M. Drahomanov concerning the prospects of Ukrainian national movement are clarified. Trips of the outstanding historian and public figure to Galicia in 1880, 1885, 1891 and 1900 years are described separately.

Keywords: V. Antonovych, Galicia, figure, national movement, trip.

УДК 94 (477)

Валерій ОСТРОВСЬКИЙ

САМВИДАВНА “АЛЬТЕРНАТИВА” ДМИТРА КВЕЦКА

Стаття розглядає самвидавну діяльність представника українського національно-визвольного руху, співзасновника наймасштабнішої підпільної організації кінця 1964 – початку 1967 рр. в УРСР – Українського національного фронту, політв’язня, творця позацензурних часописів Дмитра Квецка (1935–2010). На основі аналізу первинних примірників журналу “Альтернатива” розкрито систему суспільно-політичних, соціально-економічних і культурно-духовних поглядів автора, переосмислено його місце і роль у процесах українського пробудження кінця 1980-х – 1990-х рр. та першого двадцятиліття незалежного державотворення.

Ключові слова: Дмитро Квецко, самвидав, “Альтернатива”, український національно-визвольний рух.

Задум цієї статті виник ще у жовтні 2009 р. Тоді, розпочинаючи фахове дослідження суспільно-політичної діяльності Зіновія Красівського (тут і далі повне перше вживання імен. – В. О.), довелося відвідати історико-краєзнавчий музей, що у с. Витвиця Долинського району Івано-Франківської області. Там і зустрілися з уже покійним Богданом Равлюком, колишнім учителем історії місцевої школи. (Саме він 25 серпня 1963 р. познайомив свого земляка-витвичанина З. Красівського з колегою по цеху Дмитром Квецком, чим, фактично, розпочав літопис наймасштабнішої на той період підпільної антирадянської організації – Український національний фронт (УНФ) 1964–1967 рр.¹) Після нетривалої розповіді, зокрема про арешти активістів УНФ, Б. Равлюк спочатку з якимось ніби острахом показав, а згодом подарував понад три десятки примірників самвидавного часопису “Альтернатива”. З часом з’ясувалося, що його друкував Д. Квецко впродовж 1988–1998 рр. Часопис зацікавив, як явище, а ще – своїм змістом, і спонукав до вшанування пам’яті його видавця в науковому середовищі.

Шлях, що його довелося пройти в боротьбі проти радянського тоталітарного режиму, виявився нелегким для Д. Квецка. Він народився 8 листопада 1935 р. у с. Слобода-Болехівська теперішнього Долинського району Івано-Франківської області. Після здобуття середньої освіти вступив на історичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка. Проте студії перервала академвідпустка, служба в армії, де прийшло усвідомлення необхідності створення таємного угруповання, яке ставило б за мету визволення України². Із жовтня 1964 р. до дня арешту, 21 березня 1967 р.³, за співучасті З. Красівського керував УНФ, розширював коло підпільників, випускав журнал “Воля і Батьківщина”, продукував, розповсюджував інші націоналістичні матеріали⁴.

27 листопада 1967 р. Верховний Суд УРСР засудив Д. Квецка до п'ятнадцятилітнього позбавлення волі (5 р. тюрми, 10 р. виправно-трудова колонія (ВТК) суворого режиму) і 5 р. заслання⁵. Покарання відбував у Владимирському централі (м. Владимир Російської РФСР), два місяці – в Лефортовському слідчому ізоляторі КДБ (м. Москва Російської РФСР), у кількох ВТК для політв'язнів (Мордовська АРСР; Пермська область Російської РФСР), із 1982 р. і до закінчення повного терміну жив у засланні (сmt. Чуна, Іркутська область Російської РФСР)⁶. Після звільнення намагався влитися в процес українського “національного пробудження”⁷ (саме таке поняття він нерідко вживав для характеристики періоду. – *В. О.*) кінця 1980-х – початку 1990-х рр., але безуспішно. На відміну від багатьох сподвижників, які відігравали ключові ролі в політичному, громадському, релігійному чи культурному житті незалежної України, Д. Квецко незаслужено опинився на маргінесі державотворчих перетворень. Не пошанований ані владою, ані нащадками, спокійно, самотньо, проте не пасивно, доживав віку в рідному селі, де й помер 11 жовтня 2010 р.

У силу відособленості постать Д. Квецка залишалася поза увагою історіографів. Роботи, що йому присвячені, розкривають, в основному, епізоди участі в УНФ. Упродовж останнього двадцятиріччя хронологічно послідовно побачили світ відповідні статті та монографії Юрія Зайцева⁸, Георгія Касьянова⁹, Анатолія Русначенка¹⁰, Олеса Обертаса¹¹, а ще – Івана Геля¹². В цьому ж контексті слід відзначити збірку досліджень, документів, матеріалів “Український національний фронт...”¹³, що укладена Миколою Дубасом і Ю. Зайцевим (кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу новітньої історії Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України). Власне, завдяки скрупульозності другого, дібрані джерела об'єктивно розкривають роль і місце Д. Квецка в розрізі 3-х етапів функціонування УНФ. Про поведінку в місцях позбавлення волі можна довідатися з інтерв'ю¹⁴, яке з ним провів Василь Овсієнко, та мемуарів¹⁵ побратимів. Прикарпатський літератор Дмитро Юсип написав брошуру¹⁶, що охоплює весь життєвий шлях її головного героя, але публіцистичний стиль представлення тексту виводить книжку за межі академічної. Отож, дана розвідка покликана заповнити наявну лакуну останніх років біографії Д. Квецка, з'ясувати систему його тогочасних суспільно-політичних, соціально-економічних, духовно-культурних поглядів крізь ракурс самвидавного прояву, зрештою, відповісти на запитання щодо причин його ізоляції й недооцінки.

Самвидавною діяльністю він займався задовго до заснування УНФ і не припиняв її у неволі. Зі згаданого вище інтерв'ю відомо, що, перебуваючи у ВТК ВС-389/37 (сmt. Половинка, Чусовський район, Пермська область Російської РФСР), вів щоденник, фіксував довколишні події¹⁷, у засланні “постійно писав і все те в лісі ховав”¹⁸. Додому привіз “десять зошитів, які в різний час повишкрябував у лісі з-під пнів, з-під вивертів”¹⁹ (“виворіть” – повалене вітром дерево з корінням. – *В. О.*). Очевидно, пізніше дещо з тих зошитів використовував у своїх публікаціях.

У червні 1987 р. Д. Квецка звільнили, і він одразу почав шукати можливостей долучитися до масового українського громадсько-політичного руху, що набрав обертів під впливом “перебудови”. Відновив контакти із З. Красівським, Б. Равлюком, о. Ярославом Лесівим, В'ячеславом Чорноволом, Євгеном Сверстюком тощо²⁰. Свою місію вбачав у виготовленні та популяризуванні ідеологічно-пропагандистських видань націоналістичного спрямування, а тому задумав зініціювати “підпільний журнал”²¹. Добре обмірковуючи всі організаційні нюанси, запропонував співробітництво З. Красівському, але той відмовився, бо якраз переймався

питаннями створення або відновлення правозахисних об'єднань²². Це не спинило ініціатора: він вирішив розгорнути справу самостійно.

Упродовж червня–жовтня 1987 р. Д. Квецко видав п'ять чисел місячника “Оновлення–87”²³. На сьогодні відсутня інформація про його змістове наповнення та вигляд. В інтерв'ю видавець згадує, що “фотокопії відправив через Сергія Григорянца за кордон”²⁴ (С. Григорянець – видавець позацензурного журналу “Гласність”, м. Москва. – *В. О.*), собі залишив один примірник, а решта згоріли під час випадкової пожежі²⁵. Мабуть, по-іншому журнал не обнародувався, тому й не зберігся, проте дав старт для індивідуального широкоформатного самвидавного марафону.

Листопадом 1987 р. датоване число 1 часопису “Гомін перебудови”²⁶. На його прикладі можна проілюструвати технологію виготовлення, брошурування, способи донесення до споживача всієї періодичної продукції Д. Квецка. “Гомін...” налічував 20, як № 1²⁷, або 22, як № 2²⁸, машинописних листків (цікаво, що КДБ навмисно вказував завищені цифри, ймовірно, щоби посилити ступінь майбутніх звинувачень. – *В. О.*), кожен із яких містив 35–40 рядків, надрукованих на одній стороні цигаркового чи звичайного аркуша формату А4²⁹. У першому випадку тиражувалося 12 примірників, у другому – 6–7, що забезпечувало прийнятну читабельність³⁰. Із пакувального або газетного паперу вирізалися обкладинки, в які вкладалися готові листки і зшивалися нитками³¹. Авторство всіх дописів належить видавцю. Він також займався розповсюдженням: головним чином роздавав знайомим, залишав у місцях скупчень людей, дещо передавав за кордон³².

Здавалося б, такою незначною подією, як вихід “Гомону...”, зацікавилася найвище компартійне керівництво в Україні. 15 березня 1988 р. на ім'я першого секретаря ЦК КПУ Володимира Щербицького надійшло інформаційне повідомлення від очільника КДБ УРСР Миколи Голушка “Про виявлений факт підготовки антирадянського документа”³³ (тут і далі назви й цитати із повідомлення перекладено з російської. – *В. О.*). Головний кадебіст інформував про “ворожий зміст”³⁴ журналу, акцентував увагу на націоналістичному минулому Д. Квецка, повідомляв дані з його “кримінальної” справи, доповідав про здійснені заходи щодо “попередження спроб втягнення в націоналістичну діяльність нових осіб і поширення антирадянського документа”³⁵, а також подавав настільки ретельний опис першого місячника, що відпадала потреба вивчати оригінал.

Він складався з двох титульних сторінок, “Заяви українських націоналістів” та шістьох розділів/рубрик³⁶ (розділи – змінні, рубрики – постійні. – *В. О.*). На першій титулці написані клич: “Під прапором Петлюри і Коновальця – вперед до побудови соціалізму на Україні”; назва: “Гомін перебудови”; приналежність: “Часопис українських націоналістів”; порядковий номер і дата випуску: “Число 1. Листопад. 1987”³⁷. На другій – гасло: “З хати до хати, з рук до рук”; теза: “Хто не націоналіст, той не українець. В того відсутня національна свідомість, того презирають люди вільних націй” (тут і далі збережено авторські стилістику, лексику, граматику, орфографію та синтаксис. – *В. О.*); гасло: “Слава Україні! Героям слава!”³⁸. З написів зрозуміло, що видавець опирався водночас як на націоналістичні, так і на соціалістичні теорії, дуалістична природа яких відображалася в наступних текстах у вигляді доволі нетривіальних особистих інтерпретацій.

Уже в “Заяві...”³⁹ відчувалися патріотичні настрої Д. Квецка. У документі змальовано наслідки поневолення України більшовиками (комуністами) після поразки революції 1917–1921 рр., вказано на спільність доль зрадянзованих українців, народів республік Прибалтики й народу Афганістану, окупованого СРСР, відзначено одностайність їх визвольних прагнень, висловлено докори “Вільному світові” за неналежне обстоювання українських “національних прав”⁴⁰. З іншого боку, текст не виправдовував очікувань потенційного читача, позаяк явно дисонував із вказаною назвою, а тому не відображав “заявлених” позицій “українських націоналістів”.

У першому розділі, що складався із чотирьох підрозділів і називався “Політика”⁴¹, оглянуто перебіг українського опозиційного руху 1960-х – 1970-х рр., виокремлено дві його течії – культурницьку, центром якої був Київ і яку уособлював “Український вісник”, та політичну, осередком якої автор вважав Львів і яку репрезентувала “Воля і Батьківщина”⁴². Де-

тально розглядався правозахисний рух, втілений Українською громадською групою сприяння виконанню Гельсінських угод (УГГ)⁴³. Підкреслювалася закономірна історична роль Львова у формуванні теорій і практик українського націоналізму⁴⁴. Далі критикувався комуністичний лад, позитивно оцінювалася спроба його “перебудови” як такої, що мала уможливити якісну трансформацію суспільства способом утвердження демократизації, гласності, плюралізму, багатопартійності⁴⁵. У республіках пророкувалося неминуче наростання націоналістичних настроїв, що в підсумку повинно би привести до постановки і позитивного розв’язання питання про доцільність подальшого існування радянської імперії⁴⁶. Загалом, “Політика”, мабуть, замислювалася як розлога аналітична “передовиця”, метою якої було познайомити громадськість з актуальними процесами в СРСР.

Інші розділи/рубрики об’ємністю не вирізнялися. У рубриці “Мілітаризм та агресія” (дві підрубрики)⁴⁷ доводилося твердження про схожість ідеологій нацизму та комунізму. СРСР отожднювався з Російською імперією, а міжнародна політика КПРС і радянського уряду характеризувалася мілітарною та агресивною задля закріплення права на світову гегемонію⁴⁸. Проблемам понадтрьохсотлітньої історії українсько-російських взаємин, хижачької поведінки росіян в Україні присвячено розділ “Мораль” (три підрозділи)⁴⁹. Вихід із ситуації, в якій опинилися українці, мав полягати в тому, щоби порвати зі всім російським, скинути ганебний чужоземний гніт і проголосити незалежну національну державу⁵⁰. В “Історичних студіях” відстежувалася генеза тези “Москва – третій Рим”, акцентувалося на пристосуванні цієї тези до умов Російської імперії та її новітньої правонаступниці – радянської держави⁵¹. В рубриці “Критика” аналізувався відновлений В. Чорноволом “Український вісник”. Попри загальну позитивну оцінку, на адресу редакції висловлювався докір за бажання “сидіти водночас на двох стільцях: на лінії партії і на лінії нації”, “вершити українську політику вкупі з ЦК КПСС”⁵². Заключна рубрика “Поезія” пропонувала доволі посередній з мистецької точки зору вірш “Есперанса”, який закликав до національного відродження⁵³. Загалом, світоглядна концепція, рубрикація і зміст першого “Гомону...” є показовими, адже з незначними змінами повторювалися в наступному числі та в інших журналах, що видавалися Д. Квечком опісля.

За його спогадами виготовлено два номери “Гомону перебудови”⁵⁴. “А з січня 1988 року”⁵⁵ він “почав “Альтернативу””⁵⁶, яку “тягнув аж десять років”⁵⁷, найімовірніше, по грудень 1998 р. Загалом видано 278 чисел⁵⁸! Технологія їх друку, як уже мовилося, дублювала використану для “Гомону...”. Що ж до змісту, то він повною мірою дозволяє досягнути систему світоорієнтирів Д. Квечка, який невтомно, по дон-кіхотськи, уособлював вислів російського інакодумця Володимира Буковського: “Сам пишу, сам цензурую, сам видаю, сам поширюю і сам відсиджую за це”⁵⁹. Різниця була лише в тому, що “відсиджування” поступилося місцем невизнанню.

Кожна “Альтернатива” містила один титульний аркуш. На його сторінці зазначалося гасло: “За вільний нарід, на вільній землі, в самостійній державі!”; назва: “Альтернатива”; приналежність: “Часопис націонал-демократів”; порядковий номер і дата випуску: “Число [№]. [Місяць. Рік]”⁶⁰. Гасло час від часу⁶¹ та приналежність зрідка⁶² змінювалися. Рубрики залишалися сталими, такі як “Національна демократія”, “Історична розвідка”, “Критика”, “Поезія”⁶³, а розділи з’являлися або зникали в силу актуальності. Це, наприклад, “Проблеми соціалізму”, “До 1000-ліття хрещення України”⁶⁴, “Завдання педагогіки”⁶⁵, “Мілітаризм і агресія”⁶⁶, “Совіцька юстиція”⁶⁷, “Трибуна молоді”⁶⁸, “Національне питання”⁶⁹ тощо. Деякі думки у вигляді речень, чи й абзаців, повторювалися, що свідчить про творчі кризи автора. Загальна кількість аркушів коливалася від 8⁷⁰ (в останніх номерах) до 20⁷¹, тексти друкувалися одиничним інтервалом. Спочатку журнал виходив як місячник, далі – як тижневик⁷², наостанок – знову щомісяця⁷³.

У багатьох дописах Д. Квечко наголошував на відданості ідеології українського націоналізму. Він не раз стверджував, що “нація – вища форма суспільного буття кожної спільноти й що тільки в нації кожна спільнота віднаходить оптимальний варіант своєї екзистенції”⁷⁴. Український націоналізм призначений слугувати підвалиною національної ідеї. Бо там, де вона позбавлялася хоча б “окремих елементів націоналізму”, – там вона ставала не національною, а “недонаціональною”⁷⁵. Націоналізм по-квечківськи це – “ідеологія поневоленої нації в її боротьбі за національні права”⁷⁶, це – “наука боротьби за незалежність і самостійність”⁷⁷. Ті ж

українці, які відрікаються від націоналізму, перетворюються в ренегатів⁷⁸. Але, якщо в період УНФ міркування Д. Квечка базувалися на теоріях українського інтегрального націоналізму (“чинного” й “організованого”), рішеннях III Надзвичайного великого збору Організації українських націоналістів (бандерівців) (ОУН(б)), Української Головної Визвольної Ради, тезах Петра Федунга-Полтави, Осипа Дяківа-Горнового⁷⁹, то на час видання “Альтернативи” його бачення зазнали кардинальних модифікацій.

По-перше, його націоналізм набув радикальних ознак, подекуди навіть шовіністичних. Він звинувачував і, м’яко кажучи, недолюбував ті нації, які коли-небудь уярмлювали Україну, при чому відповідальність за те покладав на нащадків поневолювачів, тобто на невинні покоління. Свою нелюбов виявляв до австрійців, угорців, поляків, росіян, а особливо євреїв, які, на його думку, становили кістяк більшовицької владної верхівки та відзначалися жорстокістю у ставленні до українців. “Поляки – історичний ворог України”⁸⁰, “жиди, поляки, росіяни завжди кривдили українців без жалю і сумління, лиш як випадала для цього зручна нагода”⁸¹, “... жиди були натхненниками сталінської шовіністичної політики”⁸², – такого стибу інвективи раз по раз зринали в замітках Д. Квечка. Більше того, він знаходив виправдання для винуватців Голокосту⁸³ та депортації кримських татар⁸⁴, бо вважав ці геноцидні акції відплатними за колишні злочини проти співвітчизників.

По-друге, Д. Квечко різко змінив ставлення до ОУН(б). За його висновками, справжній загальноукраїнський націоналізм “немає нічого спільного” із “реакційним галицьким націоналізмом”⁸⁵ Андрея Шептицького та Степана Бандери, оскільки бандерівці стояли на “дуже шкідливій тоталітарній платформі”⁸⁶. Їх тоталітаризм, а ще екстремізм “заключався у <...> безкомпромісності, тероризмі та вождизмі”⁸⁷. А це вкупі з галицькою “уніатською церковною та тоталітарною політичною закваскою”⁸⁸ неприйнятно для решти України. Для неї годиться “синтезований націоналізм”⁸⁹ Петра Сагайдачного (??? – В. О.), Івана Мазепи (??? – В. О.) та Симона Петлюри.

По-третє, Д. Квечко нещадно критикував ОУН(б) та керовану нею Українську повстанську армію (УПА) за дії, які сприяли розриву взаємин із нацистами. Прикладами таких дій називав: 1) ухвалення Акта проголошення Української Держави від 30 червня 1941 р., бо “це привело до конфлікту з німцями, котрих мож було в кінці війни використати з метою ведення антибільшовицького руху опору”⁹⁰; 2) розпалювання війни УПА проти гітлерівців, бо це “найгірше, що могло прийти в голову чинам із ОУН та УПА”⁹¹. Прозиваючи повстанців “горармією”⁹², яка без “розумного військового проводу”⁹³ “виявилася абсолютно не готовою для ведення широких військових операцій проти більшовицьких окупантів”⁹⁴, він, між тим, визнавав, що на її долю випав “важкий і гіркий іспит”⁹⁵ і вона його “з честю здала”⁹⁶, хоча занадто дорогою ціною.

Якщо радикальний, з домішками шовінізму, націоналізм – це політичний пріоритет Д. Квечка, то його соціально-економічні уявлення спиралися на вчення соціалізму. Автор “Альтернативи” переконував, що такий лад по-справжньому характерний для Швеції, Швейцарії, ФРН чи Італії, але аж ніяк не для СРСР. Соціалізм по-радянськи являв собою зразок “державно-бюрократичного феодалізму із азійським способом виробництва”⁹⁷. Компартійні лідери та чисельна паразитуюча бюрократія будували соціалістичне суспільство з формалізмом “в устах”⁹⁸, й тому їх потуги закінчилися безрезультатно. Єдиним порятунком для українського народу може стати вільна економіка і ринок, а наполеглива праця кожного – єдиним шляхом до заможного, щасливого життя⁹⁹. Поєднання ідей націоналізму та соціальної справедливості на основі демократії становитиме “найкращий варіант розбудови будь-якого <...> суспільства”¹⁰⁰. При цьому регулююча роль держави полягатиме у забезпеченні належного функціонування всіх її ланок і механізмів, що є необхідною умовою для миру, порядку, стабільності, добробуту та процвітання¹⁰¹ її громадян.

Націоналістично-соціалістичні теорії Д. Квечка потребували якогось інституційного оформлення. Для цього він оголосив про розгортання руху “української націонал-демократії” (УНД) – “мирного демократичного фронту”¹⁰², від імені якого звертався до громадськості. (Дуалізм, у такому випадку, перетворювався в триєдину систему націоналізму–соціалізму–демократії, що їх автор намагався витлумачити й узгодити між собою. Згодом додано ще два

компоненти.) В числі 25 “Альтернативи” за червень 1989 р. опублікована “Програма п’яти принципів”¹⁰³ УНД, сутності кожного із яких (націоналізм, федералізм, соціалізм, демократія, плюралізм) більш-менш докладно трактувалися. Укладач сподівався, що саме така запропонована ним п’ятірка приваблюватиме якнайширші кола українців: “націонал-демократія <...> для всіх і кожного”¹⁰⁴. В цілому, складається враження, що, принаймні, у квітні 1989 р. рух чи то фронт уявлявся як негромадське і неполітичне утворення, яке не тяжіло до співробітництва із собі подібними: “Українська націонал-демократія наразі не хоче злучуватися в окрему громадську організацію. Вона – безпартійний рух <...> за проповідання нових думок <...> в часописі “Альтернатива””¹⁰⁵. Проте ще попереднього року Д. Квецко зазначив протилежне, що спантеличує в розумінні цілісності й логіки його думок, позиції та поступків.

У статті “Програмові постанови”, яка надрукована в числі 9 часопису, повідомлялося про заснування політичної партії. При цьому наголошувалося, що вона діятиме “на базі УНД”¹⁰⁶ і називатиметься “Українська національно-демократична (далі “націонал-демократична” – В. О.) партія”¹⁰⁷ (УНДП). Через чотири роки Д. Квецко змінив назву на Українську націонал-демократичну пролетарську партію¹⁰⁸ (УНДПП). Як слідує із засадничих текстів, і УНДП, і УНДПП співіснували з УНД рухом, який не ліквідувався, а це означало прийнятність одночасного функціонування партійної та громадської структур. З одного боку, такі перейменування, переплетіння організаційних форм свідчать про відсутність системності в концепціях пропагандиста. З іншого ракурсу, і рух, і партія створювалися й репрезентувалися лише однією людиною, їх програми теж укладалися одноосібно, а тому, цілком очевидно, що обидва утворення відображали непростий шлях світоглядних шукань та еманцій спраглою за суспільною затребуваністю самотника.

Мета державницьких прагнень творця “Альтернативи” полягала в здобутті незалежності України. З його огляду, найрозумнішим, найсправедливішим і найрадикальнішим способом вирішення національного питання в СРСР¹⁰⁹ був би вихід республік зі складу імперії та утворення самостійних держав. В українському випадку повинна постати й розбудовуватися чи то “Українська Самостійна Держава”¹¹⁰ (УСД), чи “Українська Самостійна Сполучена Держава”¹¹¹ (УССД), чи “Велика Українська Незалежна Держава”¹¹² (ВУНД) на базі ідей націоналізму Миколи Міхновського, В’ячеслава Липинського, вже названих І. Мазепи та С. Петлюри. Реставрація самостійності можлива “на базі тієї України, будівництво якої у 1917 році розпочала Центральна Рада”¹¹³. Зрозуміло, що з відстані вісімдесяти років єдиними носіями цих ідей виступали УНДП/УНДПП та фронт українських націонал-демократів, які виходили із доміант міжнародного права про те, що “кожний нарід носій суверенітету” є “вершителем”¹¹⁴ своєї долі. А через це, виключно референдум спроможний дати відповідь на питання проголошення незалежності України.

Дуже плутано виглядали уявлення Д. Квецка щодо територіально-адміністративного устрою незалежної України. У декотрих статтях він виступав за унітарність держави, рішуче не сприймаючи автономізації, стверджуючи, що “мова може йти тільки про збереження мовно-культурних відрубностей”¹¹⁵. В інших – суперечив собі, вбачаючи єдиним механізмом вирішення національного питання в Україні автономію “більшості для більшості і в інтересах більшості”¹¹⁶. В “Програмі п’яти принципів”, де розглядалося ставлення до національностей, обстоювалися положення федералізації, за якої прийнятна крайова автономія. При цьому розробник положень запевняв, що будь-яка національна меншість в межах України отримає право на “культурно-національний розвиток”¹¹⁷. І це закріплювалося навіть за тими нацменшинами, які звинувачувалися в геноциді українців, зокрема росіянами, “що матимуть в УСД всі ті права, котрі мають нині <...> їх ніхто і ні за що не буде переслідувати, утискувати...”¹¹⁸. В Криму допускалася крайова автономія для всіх національностей, які там чисельно проживали: татар, росіян, українців¹¹⁹, констатовалося, що півострів “натепер утрачений”¹²⁰ для України і з часом стане її “пороховою бочкою”.

Незалежна Україна, в розумінні Д. Квецка, повинна мирно трансформуватися в демократичну державу з республіканською формою державного устрою. Демократія – це “влада народу і для народу”, “невід’ємне право кожної людини незгоджуватись з будь-яким рішенням влади”¹²¹. Традиційна українська демократія, що запозичена від Стародавньої Греції, розвинула

низку фундаментальних людських свобод: слова, друку, зборів, мітингів та демонстрацій, опозиції, громадських об'єднань, політичних партій¹²². Визначальною сутністю демократії по-українськи є “вільне суспільство вільних людей”¹²³. Виходячи з того, що по-справжньому демократичним стає той “нарід, який не мав жодних імперіялістичних та експансіоністських зазіхань”¹²⁴, Україна спроможна на далекосяжне майбутнє.

Розвиток та розквіт українського суспільства покликані забезпечити суспільно-політичні структури, “засновані на правильному поєднанні громадських інтересів з індивідуальними”¹²⁵. Щодо державної влади, то вона “мусить бути диференційована по функціям”¹²⁶ на законодавчу, виконавчу і судову, кожна з яких управлятиме самотійно. Законодавчі повноваження належить віддати парламенту, що формуватиметься способом виборів з-поміж альтернативних кандидатів. (Правда, зважаючи на відсутність публічності, послідовників, одноосібну репрезентативність, незрозуміло яким чином прихильникам УНД гарантувалася можливість потрапляння до еліти законотворців: “Хто стоїть за УНД – депутатом той буде!”¹²⁷.) Діючий представницький орган “мусить шукати компроміс”¹²⁸ із главою держави – президентом, який відповідатиме за виконавчу вертикаль. “Над ними усіма – судова система”¹²⁹, яка незалежна від партійних структур, інших гілок влади, із судьями, професія яких вирізнятиметься престижністю¹³⁰. Взаємини між владними органами, громадянами, їх права та обов'язки регламентуватимуться в “основному законі держави”¹³¹ – Конституції.

Видавець “Альтернативи” чітко демонстрував свою позицію стосовно партійної системи в УРСР та майбутній УСД/УССД/ВУНД. Він висловлював невдоволення монопольним статусом і впливом КПРС, називаючи її гальмом “перебудови”. (Як уже зазначалося, Д. Квецко схвалював “перебудову” як явище, а українську – називав “інтелектуально-культурною” на відміну від російської – “емоціонально-бунтарської”¹³², водночас підкреслюючи, що “для справжньої перебудови Україну треба українізувати”¹³³.) Також виступав за демонополізацію права КПРС на владу, за багатопартійність у суспільстві. Проте не схвалював утворення перших національно зорієнтованих політичних сил, зокрема Всеукраїнського політичного об'єднання “Державна самостійність України”, адже воно базувалося на ідеях ОУН(б). Що ж до громадсько-політичних об'єднань – безапеляційно не сприймав діяльності Української гельсінської спілки, бо, як уважав, вона прикривалася ленінськими гаслами, щоб не бути звинуваченою “в найстрашнішому <...> гріхові – націоналізмі”¹³⁴. На протигагу гельсінцям прихильно поставився¹³⁵ до започаткування Народного руху України (НРУ), який зосередив у собі “все національно здорове і національно свідоме”¹³⁶ (хоча відомо, що “ленінських гасел” керівники й прихильники НРУ виголошували незмірно більше. – В. О.). Поза його сумнівом, лише УНД, як рух, і УНДП/УНДПП, як партія, покликані стати головними носіями народних інтересів у незалежній Україні.

У дописах Д. Квецка, хоча й другорядним планом, визначено умови внутрішнього розвитку України. Одна з кількох передбачала розбудову “ліберальної економіки з свободою підприємництва при регульованій конкуренції та національному інтересі”¹³⁷. В промисловості належало відмовитися від запропонованого Володимиром Леніним одержавлення “великої власності”¹³⁸, яка підлягала передачі “безпосереднім виробникам – трудящим”¹³⁹, бо так твердили справжні марксисты, що їм симпатизував дописувач. Із його ж позиції, середні й дрібні підприємства підпадали під приватизацію. В сільському господарстві рекомендувалося проведення “повільної деколективізації”¹⁴⁰, повернення земель селянам і відродження в них потягу до хліборобства. Адже успішна держава неможлива без обов'язкової праці “всіх працездатних <...> на землі і фабриках”¹⁴¹, де “тільки мож приложити руки”¹⁴², а ще – без ліквідації чисельної, найперше компартійної денационалізованої бюрократії¹⁴³, яка в силу інстинкту самозбереження чинитиме постійний опір реформам. Навіть таке невинне рішення, як юридичне проголошення української мови державною, викликатиме лютий опір¹⁴⁴ росіянофільської номенклатури.

Першорядне завдання, розв'язання якого, за словами Д. Квецка, забезпечуватиме міць незалежної України, полягало в наявності потужних збройних сил. Вони повинні бути сильними не стільки числом, як умінням. Це означало, що треба утримувати добре навчену і вишколену армію, “володіючу відмінним військовим мистецтвом і зброєю”¹⁴⁵, за допомогою чого можна давати гідну відсіч і внутрішнім, і зовнішнім ворогам. З-поміж останніх, насамперед, імперська Росія, що ніяк не змириться з існуванням незалежної України і щоденно багатиме

реставрувати СРСР, а “якщо те не вдасться, то бодай розпочати який-небудь міжнародний конфлікт”¹⁴⁶. Як показують сьогоднішні події, тодішні слова виявилися пророчими.

Речник УНД, окрім окреслених політичних та економічних, так само часто порушував проблеми становища середньої і вищої освіти в УРСР з перспективами реформування у незалежній Україні. Він аргументовано стверджував, що українська педагогіка й школа зросіянізувалися, вчителі виконували ролі пропагандистів догм комунізму, учні виховувалися в душі “запеклого совмілітаризму”¹⁴⁷. Як наслідок, у вихованців не формувалися загальнолюдські чесноти: любов до ближнього, милосердя до слабшого, пошана до старших і батьків, вірність нації. Дітям нічого не розповідалося про видатних постатей історії України¹⁴⁸. Ці хиби вимагали негайного виправлення. Загальноосвітні навчальні заклади належало демократизувати, українізувати, зрештою, звільнити “від сталінсько-брижнівських (брежньєвських. – В. О.) пут, від комсомольсько-піонерівських шор”¹⁴⁹.

Схожа ситуація склалася в системі вищої освіти, яка теж потребувала переформатування та, звичайно, деідеологізації. Під кутом осмислення Д. Квєцка, тодішнє студентство прикуте до навчання, до здобуття “фахової кар’єри, як той Прометей до скелі”¹⁵⁰ і зовсім за-недбало громадські справи. В молодих головах гніздяться “мертва ідейна трухлятина”¹⁵¹ та сміття. І тому, допоки юнь перебуватиме в комсомолі, доти не зможе прислужитися своєму народові. Тільки згуртувавшись в “Українському Студентському Союзі”¹⁵² (УСС), вона стане на шлях “пошуків правди і добра”¹⁵³, ввілється в нове життя гласності, демократизації, перебудови. Виглядає так, що УСС – це ще один організаційний, націлений на молодь, проект від теоретика УНД. Він згодом навіть видавав окремий часопис, зі сторінок якого віяли вітри “націонал-демократичного” впливу на студентську генерацію.

З усіх суджень Д. Квєцка найбільш дивними й незрозумілими є ті, що стосуються його духовних переконань та вподобань. Обстоюючи релігійний плюралізм і свободу, вільне право на сповідання вірувань і відвідування церков, загалом, відсутність монополії на будь-яку релігію¹⁵⁴, він, попри це, виявляв категоричну нетерпимість до деяких, традиційних для українців, напрямів християнства. Таке ставлення повною мірою ілюструють непоодинокі цитати з “Альтернативи”: “Для нації, що прагне самостійності, не може бути прийнятною як УГКЦ – вічна служанка Риму та Варшави, так РПЦ – вірна служанка Москви. Українцям для духовного усамостійнення, для релігійного розкріпачення потрібна би національна церква. Нею в добу Національної Революції виступала Українська Автокефальна Православна Церква”¹⁵⁵; “УАПЦ – єдина законна українська <...> церква, що бере свій початок від тисячолітньої давнини, від хрещення України князем Володимиром Великим”¹⁵⁶.

Прихильно ставлячись до цієї церкви, її апологет часто плямував інші, ганьбив їх ієрархів, ображав релігійні почуття віруючих. Наприклад, греко-католицьких чи православних священників – “попів” – порівнював із нахабними всевладними королями¹⁵⁷, прихожан обзивав “греками” і “гречками”, яких “тепер наплодилось так багато в Галичині”¹⁵⁸. На ґрунті релігійної неприязні переосмислив свої ставлення до сподвижників по УНФ, скажімо, до З. Красівського¹⁵⁹, до інших борців із радянською системою, що не сприяло його прийняттю до когорти активістів українського національно-визвольного руху другої половини ХХ ст.

“Альтернатива” не останній самвидавний часопис, який видавався Д. Квєчком упродовж 1990-х рр. Із його спогадів випливає, що в кінці десятиліття (можливо із січня 1989 р.) він видрукував 55 додатків (очевидно до “Альтернативи”. – В. О.) журналу для юнацтва “Молодий націоналіст”¹⁶⁰, згодом (можливо із січня 1999 р.) – 77 чисел “Націонал-демократа”¹⁶¹. Крім того, впорядкував спогади “УНФ за право української нації”, “3 років боротьби” (про Михайла Дяка), доопрацював “Сибірський щоденник”¹⁶². В січні 2000 р. розпочав випуск інформаційного бюлетеня УНДПП “Наступ”¹⁶³. Оригіналів двох перших видань, напевне, не збереглося, хіба що в приватних архівах можна побачити поодинокі примірники “Наступу”. Він не відрізняється новизною змісту, рубрикації, технічного виконання і засвідчує подальше зміщення вправо й до того надто радикальних поглядів автора.

Отже, самвидавна діяльність Д. Квєцка – явище жертвне та унікальне. Понад тринадцять років він готував, друкував та розповсюджував позацензурні часописи “Оновлення-87”, “Гомін перебудови”, “Альтернатива”, “Молодий націоналіст”, “Націонал-демократ” та “На-

ступ”. На жаль, загальної кількості виготовлених чисел не встановлено, але, без урахування “Наступу”, це – понад 420 одиниць і більше 6000 аркушів. Сторінки журналів слугували авторів своєрідним публічним майданчиком для оприлюднення своїх “альтернативних” поглядів, які подекуди ірраціональним чином поєднували елементи трьох суспільних ідеологій та їх вчень: націоналізму, соціалізму і демократизму. Деякі судження дописувача були актуальними й затребуваними, а деякі – дисонуючими, максималістськими і радикальними, що не сприймалися, не розумілися ані читачами, ані громадськими лідерами, ані тогочасним українським політикумом. Такі відторгнення вплинули на ставлення до Д. Квечка і стали на заваді його бажанням приєднатися до плеяди провідників українського національного пробудження кінця 1980-х – початку 1990-х рр. та періоду незалежного державотворення. У підсумку, як постать, так і подвижництво колишнього відомого підпільника виявилися непізнаними, а тому й неоціненими ні його сучасниками, ні нащадками в добу сьогодення.

1. Зайцев Ю. Стратегія і тактика Українського Національного Фронту / Юрій Зайцев // Український Національний Фронт: дослідження, документи, матеріали / упоряд. М. В. Дубас, Ю. Д. Зайцев. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2000. – С. 35.
2. Рух опору в Україні: 1960–1990. Енциклопедичний довідник / передм. Осипа Зінкевича, Олеся Обертаса. – К. : Смолоскип, 2010. – С. 288.
3. Український Національний Фронт : дослідження, документи, матеріали / упоряд. М. В. Дубас, Ю. Д. Зайцев. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2000. – С. 399.
4. Там само. – 680 с.
5. Там само. – С. 399.
6. Інтерв’ю з Квечком Д. М., 1935 р. нар., с. Слобода-Болехівська, Долинський р-н, Івано-Франківська обл. Запис 04.02.2000, с. Слобода-Болехівська, Долинський р-н, Івано-Франківська обл., інтерв’юєр Овсієнко В. В. [Електронний ресурс] / В. В. Овсієнко // Харківська правозахисна група. Дисидентський рух. – Режим доступу : <http://archive.khpg.org/index.php?id=1121317525>. – Назва з титул. екрану.
7. Альтернатива. – 1989. – Число 39. – Листопад. – С. 6; Альтернатива. – 1990. – Число 41. – Січень. – С. 3.
8. Зайцев Ю. Український національний фронт у русі опору 60-х років / Юрій Зайцев // Воля і Батьківщина. – 1995. – Число 1 (17). – С. 5–22; *Його ж.* Ідея і чин Українського національного фронту // Воля і Батьківщина. – 1997. – Число 2 (7/23). – С. 26–34; *Його ж.* Український Національний Фронт у боротьбі за волю України // Воля і Батьківщина. – 2007. – Число 1–2 (25–26/41–42). – С. 19–57.
9. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція у русі опору 1960–80-х років / Г. Касьянов; голов. ред. С. В. Головка. – К. : Либідь, 1995. – 224 с.
10. Русначенко А. Український національний фронт – підпільна група 1960-х рр. / А. Русначенко // Укр. іст. журн. – 1997. – № 4. – С. 81–94; *Його ж.* Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х років / ред. Веремійчик О. П. – К. : Вид-во імені Олени Теліги, 1998. – 720 с.
11. Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-і – початок 1970-х років) / О. Обертас; передм. М. Коцюбинської; післям. О. Зінкевича. – К. : Смолоскип, 2010. – 300 с.
12. Гель І. А. Виклик системі: український визвольний рух другої половини ХХ століття / І. А. Гель ; ред. та упор. І. В. Єзерська; Центр досліджень визвольного руху. – Львів : Часопис, 2013. – 392 с.
13. Український Національний Фронт: дослідження, документи, матеріали... – 680 с.
14. Інтерв’ю з Квечком Д. М. ...
15. Іноземці про українських політв’язнів: спогади / упор. Олена Голуб; передм. Євгена Сверстюка. – К. : Смолоскип, 2013. – С. 601–608, 610–611, 617–619.
16. Юсип Д. Виклик долі. Політичний профіль в’язня сумління / Дмитро Юсип. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2005. – 152 с.
17. Інтерв’ю з Квечком Д. М. ...
18. Там само.
19. Там само.
20. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 16. – Оп. 14 (1990) 5. – Спр. 1119. – Арк. 84.
21. Інтерв’ю з Квечком Д. М. ...
22. Островський В. В. Суспільно-політична діяльність Зіновія Красівського (1929–1991 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Островський Валерій Васильович ; Держ. ВНЗ “Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника”. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 137–158.
23. Рух опору в Україні: 1960–1990... – С. 289.

24. Інтерв'ю з Квецком Д. М. ...
25. Там само.
26. Гомін перебудови. – 1987. – Число 1. – Лист. – 20 с.
27. Там само.
28. Гомін перебудови. – 1987. – Число 2. – Груд. – 22 с. // Музей-архів і документаційний центр українського самвидаву при видавництві “Смолоскип”, м. Київ.
29. Гомін перебудови. – 1987. – Число 1; Число 2.
30. Інтерв'ю з Квецком Д. М. ...
31. Гомін перебудови. – 1987. – Число 1; Число 2.
32. Інтерв'ю з Квецком Д. М. ...
33. ГДА СБУ. – Арк. 81–84.
34. Там само. – Арк. 81.
35. Там само. – Арк. 84.
36. Гомін перебудови. – 1987. – Число 1.
37. Там само. – С. 1.
38. Там само. – С. 2.
39. Там само. – С. 3–4.
40. Там само.
41. Там само. – С. 4–9.
42. Там само. – С. 4.
43. Там само.
44. Там само. – С. 5.
45. Там само. – С. 6–7.
46. Там само. – С. 8–9.
47. Там само. – С. 9–12.
48. Там само. – С. 9–11.
49. Там само. – С. 12–15.
50. Там само. – С. 14.
51. Там само. – С. 15–18.
52. Там само. – С. 19.
53. Там само. – С. 19–20.
54. Інтерв'ю з Квецком Д. М. ...
55. Там само.
56. Там само.
57. Там само.
58. Рух опору в Україні: 1960–1990... – С. 289.
59. Обертас О. Український самвидав... – С. 35.
60. Альтернатива. – 1988. – Число 4. – Квіт. – С. 1.
61. Альтернатива. – 1989. – Число 14. – Лют. – С. 1; Альтернатива. – 1989. – Число 23. – Травень. – С. 1; Альтернатива. – 1989. – Число 28. – Лип. – С. 1.
62. Альтернатива. – 1993. – Число 158. – Квіт. – С. 1.
63. Альтернатива. – 1988. – Число 4. – Квіт. – 18 с.
64. Альтернатива. – 1988. – Число 5. – Трав. – С. 5, 10.
65. Альтернатива. – 1988. – Число 9. – Верес. – С. 9.
66. Альтернатива. – 1989. – Число 17. – Берез. – С. 8.
67. Альтернатива. – 1989. – Число 22. – Трав. – С. 7.
68. Альтернатива. – 1989. – Число 28. – Лип. – С. 6.
69. Альтернатива. – 1989. – Число 35. – Жовт. – С. 3.
70. Альтернатива. – 1993. – Число 158. – Квіт. – 8 с.; Альтернатива. – 1993. – Число 180. – Листопад. – 8 с.; Альтернатива. – 1993. – Число 181. – Груд. – 8 с.; Альтернатива. – 1993. – Число 183. – Грудень. – 8 с.; Альтернатива. – 1994. – Число 190. – Берез. – 8 с.; Альтернатива. – 1994. – Число 214. – Верес. – 8 с.; Альтернатива. – 1994. – Число 219. – Лист. – 8 с.; Альтернатива. – 1996. – Число 256. – Січ. – 8 с.
71. Альтернатива. – 1988. – Число 5. – Трав. – 20 с.
72. Альтернатива. – 1989. – Число 24. – Чер. – 12 с.; Альтернатива. – 1989. – Число 25. – Черв. – 12 с.; Альтернатива. – 1989. – Число 26. – Черв. – 12 с.
73. Альтернатива. – 1993. – Число 158; Альтернатива. – 1993. – Число 180; Альтернатива. – 1993. – Число 181; Альтернатива. – 1993. – Число 183; Альтернатива. – 1994. – Число 190; Альтернатива. – 1994. – Число 214; Альтернатива. – 1994. – Число 219; Альтернатива. – 1996. – Число 256.

74. Альтернатива. – 1989. – Число 26. – Черв. – С. 2.
75. Альтернатива. – 1996. – Число 256. – Січ. – С. 2.
76. Альтернатива. – 1989. – Число 14. – Лют. – С. 2.
77. Альтернатива. – 1989. – Число 21. – Трав. – С. 8.
78. Альтернатива. – 1989. – Число 40. – Груд. – С. 2.
79. Зайцев Ю. Ідея і чин Українського національного фронту... – С. 26–34; Островський В. В. Суспільно-політична діяльність Зіновія Красівського (1929–1991 рр.)... – С. 80–97.
80. Альтернатива. – 1988. – Число 5. – Трав. – С. 10.
81. Альтернатива. – 1989. – Число 26. – Черв. – С. 10.
82. Альтернатива. – 1989. – Число 15. – Лют. – С. 3.
83. Альтернатива. – 1989. – Число 37. – Жовт. – С. 8.
84. Альтернатива. – 1989. – Число 24. – Черв. – С. 7.
85. Альтернатива. – 1994. – Число 190. – Берез. – С. 2.
86. Альтернатива. – 1989. – Число 14. – Лют. – С. 9.
87. Там само.
88. Альтернатива. – 1994. – Число 190. – Берез. – С. 2.
89. Там само.
90. Альтернатива. – 1989. – Число 15. – Лют. – С. 10.
91. Альтернатива. – 1989. – Число 18. – Квіт. – С. 8.
92. Там само.
93. Там само. – С. 9.
94. Там само. – С. 8.
95. Там само. – С. 9.
96. Там само.
97. Альтернатива. – 1988. – Число 5. – Трав. – С. 7.
98. Там само. – С. 6.
99. Альтернатива. – 1993. – Число 180. – Листоп. – С. 3.
100. Альтернатива. – 1994. – Число 219. – Листоп. – С. 2.
101. Там само.
102. Альтернатива. – 1988. – Число 4. – Квіт. – С. 2.
103. Альтернатива. – 1989. – Число 25. – Черв. – С. 2–4.
104. Альтернатива. – 1988. – Число 9. – Верес. – С. 2.
105. Альтернатива. – 1989. – Число 18. – Квіт. – С. 3.
106. Альтернатива. – 1988. – Число 9. – Верес. – С. 3.
107. Там само. – С. 4.
108. Альтернатива. – 1993. – Число 181. – Груд. – С. 2.
109. Альтернатива. – 1988. – Число 5. – Трав. – С. 4.
110. Альтернатива. – 1989. – Число 16. – Берез. – С. 5.
111. Альтернатива. – 1988. – Число 9. – Верес. – С. 5.
112. Альтернатива. – 1994. – Число 190. – Берез. – С. 2.
113. Альтернатива. – 1989. – Число 39. – Листоп. – С. 6.
114. Альтернатива. – 1989. – Число 26. – Черв. – С. 2.
115. Альтернатива. – 1989. – Число 15. – Лют. – С. 4.
116. Альтернатива. – 1989. – Число 14. – Лют. – С. 6.
117. Альтернатива. – 1989. – Число 24. – Черв. – С. 4.
118. Альтернатива. – 1989. – Число 16. – Берез. – С. 5.
119. Альтернатива. – 1989. – Число 17. – Берез. – С. 6.
120. Альтернатива. – 1994. – Число 190. – Берез. – С. 3.
121. Альтернатива. – 1989. – Число 25. – Черв. – С. 4.
122. Альтернатива. – 1989. – Число 19. – Квіт. – С. 4.
123. Альтернатива. – 1989. – Число 23. – Трав. – С. 2.
124. Альтернатива. – 1989. – Число 15. – Лют. – С. 4.
125. Альтернатива. – 1989. – Число 25. – Черв. – С. 2.
126. Там само. – С. 3.
127. Альтернатива. – 1990. – Число 41. – Січ. – С. 2.
128. Там само.
129. Там само.
130. Альтернатива. – 1989. – Число 22. – Трав. – С. 7.
131. Альтернатива. – 1989. – Число 25. – Черв. – С. 4.

132. Альтернатива. – 1989. – Число 21. – Трав. – С. 3.
133. Альтернатива. – 1988. – Число 5. – Трав. – С. 2.
134. Альтернатива. – 1989. – Число 14. – Лют. – С. 14.
135. Альтернатива. – 1989. – Число 20. – Квіт. – С. 7; Альтернатива. – 1989. – Число 36. – Жовт. – С. 2; Альтернатива. – 1989. – Число 38. – Листоп. – С. 4.
136. Альтернатива. – 1989. – Число 39. – Листоп. – С. 7.
137. Альтернатива. – 1988. – Число 9. – Верес. – С. 2.
138. Альтернатива. – 1988. – Число 5. – Трав. – С. 8.
139. Там само. – С. 7.
140. Альтернатива. – 1988. – Число 9. – Верес. – С. 6.
141. Альтернатива. – 1989. – Число 31. – Серп. – С. 8.
142. Альтернатива. – 1993. – Число 180. – Листоп. – С. 2.
143. Альтернатива. – 1988. – Число 9. – Верес. – С. 7.
144. Альтернатива. – 1989. – Число 39. – Листоп. – С. 5.
145. Альтернатива. – 1993. – Число 158. – Квіт. – С. 2.
146. Там само. – С. 3.
147. Альтернатива. – 1988. – Число 9. – Верес. – С. 9.
148. Там само. – С. 10.
149. Там само.
150. Там само.
151. Там само. – С. 11.
152. Там само. – С. 10.
153. Там само.
154. Альтернатива. – 1988. – Число 5. – Трав. – С. 11; Альтернатива. – 1989. – Число 35. – Жовт. – С. 8.
155. Альтернатива. – 1989. – Число 21. – Трав. – С. 11.
156. Альтернатива. – 1989. – Число 34. – Верес. – С. 7.
157. Альтернатива. – 1989. – Число 20. – Квіт. – С. 9–10.
158. Альтернатива. – 1993. – Число 158. – Квіт. – С. 8.
159. Островський В. В. Суспільно-політична діяльність Зіновія Красівського (1929–1991 рр.)... – С. 97.
160. Інтерв'ю з Квецком Д. М. ...
161. Там само.
162. Там само.
163. Наступ. – 2000. – Число 7. – Квіт. – 6 с.

Публикация рассматривает самиздательскую деятельность представителя украинского национально-освободительного движения, сооснователя наиболее масштабной подпольной организации конца 1964 – начала 1967 гг. в УССР – Украинского национального фронта, узника совести, изготовителя и распространителя антисоветских публикаций Дмитрия Квечко (1935–2010). На основании анализа первичных экземпляров журнала “Альтернатива” раскрыта система общественно-политических, социально-экономических и культурно-духовных взглядов автора, пересмотрены его место и роль в процессах украинского возрождения конца 1980-х – начала 1990-х гг. и первого двадцатилетия независимого государствовроения.

Ключевые слова: *Дмитрий Квечко, самиздат, “Альтернатива”, украинское национально-освободительное движение.*

The article considers a self-published work of the Ukrainian national liberation movement representative, a co-founder of the largest underground organization of the late 1964's – early 1967's in the USSR – Ukrainian National Front, a political prisoner, a creator of the not amenable to censorship magazines – Dmytro Kvetsko (1935–2010). Based on the analysis of the original copies of the “Alternative” a system of socio-political, socio-economic, cultural and spiritual beliefs of the author was revealed, his position and his role in the Ukrainian awakening in the late 1980's – 1990's and the first two decades of the independent state were re-thought.

Keywords: *Dmytro Kvetsko, self-published work, “Alternative”, Ukrainian national and liberation movement.*